



Sygn. akt III CSK 182/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. C.

przeciwko A. C.

o ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 6 sierpnia 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

1. oddala skargę kasacyjną;

2. przyznaje adwokatowi D. G. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w T. kwotę 7200 (siedem tysięcy dwieście) złotych powiększoną o 23% podatku VAT tytułem wynagrodzenia za udzielenie powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym nieopłaconej pomocy prawnej.

UZASADNIENIE

R. C. w pozwie przeciwko A. C. domagała się ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym, który został objęty umową o podział majątku wspólnego z dnia 16 czerwca 2009 r., ustalenia, że pozwanemu nie przysługiwał udział w majątku wspólnym oraz zasądzenia od pozwanego kosztów postępowania. Pozwany uznał powództwo.

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 30 grudnia 2014 r. oddalił powództwo i orzekł o kosztach pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu. Ustalił, że R. C. w dniu 22 grudnia 1980 r. w W. zawarła związek małżeński z pozwanym A. C. W pierwszych latach małżeństwa małżonkowie pozostawali w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej. Z dniem 5 marca 1996 r. w skład ich majątku wspólnego - na mocy darowizny, dokonanej przez ojca pozwanej, J. W., na rzecz obojga małżonków - weszły: nieruchomość gruntowa, lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość i udział wynoszący 1/8 części w nieruchomości gruntowej, położone w W. R. W dniu 30 maja 2000 r. małżonkowie R. i A. C. zawarli umowę majątkową małżeńską, którą wyłączyli wspólność ustawową małżeńską i ustanowili ustrój rozdzielności majątkowej. W dniu 16 czerwca 2009 r. małżonkowie zawarli umowę o podział majątku wspólnego, na mocy której powódka otrzymała w całości majątek dorobkowy obojga małżonków oszacowany na kwotę 300 000 zł bez żadnych spłat lub dopłat. Pozwany od ok. 1980 r. prowadził indywidualną działalność gospodarczą. W latach 2004 - 2006 nie regulował należności podatkowych i z tego tytułu posiadał zadłużenie wobec Skarbu Państwa w kwocie ponad 400 000 zł. Utrzymuje się z prac dorywczych, od wielu lat nadużywa alkoholu, uprawia hazard. Z tego względu nie przekazywał żonie środków na utrzymanie domu i rodziny, a powódka od wielu lat sama stara się zaspokajać potrzeby rodziny. Pozwany zamieszkuje wraz z powódką, ma własny pokój. W sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Naczelnika Drugiego Urzędu Skarbowego w T. przeciwko R. C. o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną zapadł prawomocny wyrok, w którym Sąd uznał za bezskuteczną w stosunku do powoda umowę o podział majątku wspólnego z dnia 16 czerwca 2009 r.

Sąd Okręgowy uznał, że powódka nie ma interesu prawnego w ustaleniu nierównych udziałów w majątku wspólnym stron, gdyż po wprowadzeniu ustroju małżeńskiej rozdzielności majątkowej uległ zmianie charakter dotychczasowej małżeńskiej wspólności majątkowej. Podkreślił, że powódka mogła domagać się ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym oraz rozliczenia nakładów poniesionych na ten majątek po ustaniu małżeńskiej wspólności ustawowej w postępowaniu o podział majątku wspólnego. Przyjął, że nawet gdyby powódka miała interes prawny w wytoczeniu rzeczonego powództwa, nie byłoby podstaw do jego uwzględnienia wobec braku przesłanek określonych w art. 43 § 2 k.r.o.

Powódka wniosła apelację od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 6 sierpnia 2015 r. oddalił apelację i przyznał adwokatowi D. G. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w T. kwotę 6 642 zł tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym. Podkreślił, że orzeczenie wydane na podstawie art. 43 § 2 k.r.o. ma charakter konstytutywny, do takich zaś orzeczeń nie ma zastosowania art. 189 k.p.c. Dlatego rozważania Sądu Okręgowego dotyczące art. 189 k.p.c. i braku interesu prawnego po stronie powódki w żądaniu ustalenia nierównych udziałów uznał za nieprawidłowe i bezprzedmiotowe. Wskazał, powołując się na pogląd wypowiedziany w piśmiennictwie i w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CZP 9/15 (OSNC 2016, nr 4, poz. 41), że żądanie ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym nie może być dochodzone po dokonaniu podziału majątku wspólnego. Nie istnieje już bowiem masa majątkowa stanowiąca udziałową wspólność małżonków, bądź byłych małżonków. Nie istnieje zatem przedmiot majątkowy, do którego orzeczenie o ustaleniu nierównych udziałów mogłoby się odnosić.

Powódka wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie art. 43 § 2 k.r.o.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Należy zgodzić się z Sądem Apelacyjnym, że według poglądu wypowiedzianego w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CZP 9/15, nie można żądać ustalenia nierównych udziałów w majątku

wspólnym małżonków po dokonaniu podziału tego majątku. Sąd Najwyższy stwierdził mianowicie, że do czasu podziału majątku wspólnego każdemu z małżonków przysługuje uprawnienie do zgłoszenia żądania ustalenia nierównych udziałów w tym majątku (art. 43 § 2 k.r.o.), uprawnienie to bowiem małżonek może zrealizować tylko w postępowaniu sądowym, natomiast skutek w postaci ustalenia, że udziały małżonków nie są równe, wymaga konstytutywnego orzeczenia sądu. Do chwili jego uprawomocnienia się należy przyjmować, że oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym, o czym wyraźnie stanowi art. 43 § 1 k.r.o. Przepis ten, w odróżnieniu od art. 197 k.c., przy określaniu wielkości udziałów nie odwołuje się do pojęcia domniemania, lecz kategorycznie stwierdza, jak kształtują się w tym zakresie z mocy samego prawa stosunki pomiędzy małżonkami. Stanowi on wystarczającą podstawę prawną do wiążącego określenia wielkości udziału małżonka w przedmiocie należącym do majątku wspólnego w prowadzonym przeciwko temu małżonkowi postępowaniu egzekucyjnym. Dalej Sąd Najwyższy przyjął, że małżonek niebędący dłużnikiem dysponuje środkami prawnymi, za pomocą których może przeciwdziałać egzekucji z udziału w przedmiocie wchodzącym w skład majątku wspólnego, jeżeli twierdzi, że taka egzekucja narusza jego prawa. Od jego aktywności zależy przede wszystkim to, czy dojdzie do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym, a jeśli tak się stanie, to jest on uprawniony do wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji w zakresie, w jakim wskutek wydanego orzeczenia zajęcie wykracza poza udział należący do małżonka, przeciwko któremu kieruje się egzekucja. W celu zapobieżenia zbyciu tej części udziału małżonek jako powód w sprawie o zwolnienie z egzekucji może również ubiegać się o udzielenie zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego (art. 755 § 1 pkt 3 k.p.c.); zabezpieczenie takie może uzyskać nawet na etapie postępowania o ustalenie nierównych udziałów. Jeżeli żądanie to połączy z wnioskiem o podział majątku wspólnego (art. 567 k.p.c.), to w postępowaniu działowym będzie mógł uczestniczyć również wierzyciel (art. 510 § 1 k.p.c.) i wówczas uzyskaniu zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie sprzeciwia się zasada, że jego udzielenie nie może ingerować w prawa osób niebiorących udziału w postępowaniu, w którym go udzielono.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela przedstawiony pogląd. Niezależnie jednak od tego należy podkreślić, że nawet przy przyjęciu poglądu przeciwnego powództwo nie zasługiwałoby na uwzględnienie. Okoliczność bowiem, że ojciec powódki dokonał darowizny na rzecz obojga małżonków, nie pozwala na przyjęcie, iż każdy z nich przyczynił się do powstania majątku wspólnego w różnym stopniu.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw